

Ступар Владимир*

Универзитет у Источном Сарајеву
Православни богословски факултет
Светог Василија Острошког, Фоча

Појам покајања у службама Србљака као пута ка обожењу

Резиме: Покајање је основа живота светитеља, па према томе и сваког од чланова Цркве који хоће да достигну тајну слободе и љубави као начина постојања. Нарочито службе Србљака откривају покајање као пут ка обожењу у светотајинском јединству са Христом и позивају верне да крену тим путем. Минејске службе Србљака су парадигма молитвено-покајног двига ка Христу и откривају есхатолошку истину Цркве да је благодатни живот са Светом Тројицом и са светима, темељ будућег живота. Педагогија Цркве се открива у покајној пракси као љубав према Богу и ближњима, не само као есхатолошка истина обожених личности у заједници са Христом већ и као основ живота овде и сада.

Кључне речи: Покајање, грех, Србљак, обожење, слобода, љубав, благодат, Христос, ближњи, Црква.

Покајање као основна претпоставка пута ка обожењу је у службама Србљака присутно као израз новог начина живота светих. Покајање се не може правилно разумети без Цркве, то јесте без односа који имамо као личности са Богом и са ближњима. Личност која живи у покајању припада Цркви, односно заједници, тако да покајање има како лични тако и саборни карактер. Саборна димензија покајања је изражена у речима измирења са Христом односно са Црквом.¹ Мера покајања јесте Царство небеско (Мт 4,17 и Мк 1,15), односно, мера покајања јесте наш однос са Христом. Ову чињеницу наглашава Митрополит Амфилохије када за нови живот у покајању каже: „Мера тог живота је безмерна и неизмерна јер је он усмерен на Царство небеско, које се ‘приближило’. Што значи: његова мера је сам Христос као дародавац новог живота и новог људског Лика, силом Духа Светога“ (Радовић 1993, 146). Царство небеско није неки безлични садржај људских маштања и жеља, већ представља личносно општење са Христом или другачије речено светотајинско учешће у Телу и Крви Христовој. Обожење представља учешће у животу Свете Тројице, тако да покајање изражава управо тај нов

* vlado.stupar@gmail.com

¹ У молитви коју свештеник чита приликом разрешења грехова истакнута је саборна димензија покајања као помирења са Светом Тројицом и Црквом у следећем делу молитве где се између осталог каже: „Помири га и присаједини Светој Цркви твојој у Христу Исусу Господу нашем, са којим Теби приличи моћ и величанство, заједно са Светим Духом, сада и увек и у векове векова. Амин.“

начин живота. У том смислу, преображеног или обоженог живота који се назива и живот по јеванђељу, Свети Игњатије Брјанчанинов види покајање када каже: „Покајмо се, не само устима; посведочимо наше покајање не само малобројним, краткорочним сузама, не само спољашњим учешћем на црквеном богослужењу, вршењем црквених обреда, чиме су се задовољавали фарисеји. Принесимо, поред суза и спољашње побожности, и плод достојан покајања: заменимо греховни живот јеванђелским животом“ (Брјанчанинов 2006, 109). У Србљаку се истиче јеванђелска димензија живота светих кроз добродетељи, односно врлински живот. Свети Сава у Служби Светом Симеону Мироточивом, поистовећује добродетелни живот са покајањем, односно плод покајања представља живот у подвигу, као што и подвиг представља покајање у пракси, када у канону пете песме гласа осмог, каже:

„Као многоплодна лоза
грозд процвета, оче Симеоне
што добродетељима божанственим
покајања вино излива,
што маглу страсти
од душа наших одгони
и срца верних весели“ (Србљак 1970, 17-19).

Радост Царства небеског се поистовећује са радошћу спасења (Пс 50,14) од греха и страсног начина живота. Управо покајање као пут ка обожењу је динамички процес преображаја човекове личности, који се одиграва у Тајни Христовој. Богослужење Цркве јесте место где се превазилази стари начин постојања и започиње нови живот кроз наш однос са Богом и ближњима. У смислу да покајање представља нов начин живота, Митрополит Амфилохије каже да „призив на покајање означава призив на промену целог човековог унутрашњег стања, промену целог његовог бића. Отуда призив на покајање јесте призив на потпуно нов начин живота, на ново и обновљено доживљавање себе и свега око себе, на промену и преображај човекове душе, срца, осећања, мисли и ума. Тај нови живот није нешто спољашње него дубинска унутрашња стварност кроз коју се рађа нови човек. Покајањем човек доживљава свет онаквим каквим га је Бог створио, види га онаквим каквим га види Бог“ (Радовић 1993, 145-146). Виђење света као Божије творевине очима покајања, могуће је само кроз богослужбени, односно евхаристијски однос према свету. Благодарствени однос према свету извире из Литургије Цркве. Читав створени свет, видљиви и невидљиви постаје место Божијег Откровења кроз Сина Јединородног који је себе принео за „живот света“. Свет и творевина који су постали Тело Христово, којим се верни причешћују и освећују бива израз Божијег даривања и нашег учешћа у доброту Божијег стварања и освећења.

У овом литургиском контексту, митрополит Јован Зизјулас истиче прихватање света као Божије творевине, када каже: „Ово искуство и доживљај кретања

целокупног људског живота ради преношења истог у литургијски простор, не представља просто само потврду и афирмацију која би превиђала да свет више није 'веома добар', као што га је Бог видео у часу стварања (Књига Постања 1,12,21), тј. не представља прелажење преко чињенице греха. Грех је трагични елемент на који се често враћа свест и сазнање Цркве на Светој Литургији: 'Нико није достојан од оних који су везани телесним похотама и сластима да приђе, или да се приближи, или да служи Теби, Царе славе'. 'Али ипак'... грех за Свету Литургију није оно што је он за савремену теологију кризе: агонијски и неразрешиви проблем света. Пропадљивост која прати творевину нити се афирмише нити се негира у Литургији, те зато не треба да се поводимо за том дилемом. Свет који улази у литургијски простор, на Свету Евхаристију, јесте овај пропадљиви свет, и у прихватању тога света унутар храма обавља се његова афирмација, његово признавање и прихватање. Ствар се, међутим, не зауставља само на томе. Јер тај свет улази овде, у храм, баш зато да не остане онакав какав је. Евхаристија је 'лек бесмртности', по речима св. Игњатија Антиохијског, и то баш зато својим прихватањем и признавањем света, Евхаристија у ствари стоји против његове пропадљивости. Евхаристија свет освећује и 'узноси' га Творцу као праву, аутентичну творевину, зато и кажемо у средишту Свете Литургије: Твоје од Твојих, Теби приносимо ради свих и за све" (Зизиулас 1997, 213-214). Дакле, творевина треба као и човек да дође до преображаја и освећења, односно човек до обожења кроз литургијски приступ и благодарност Богу за сва добра које Бог дарује. Отуда се у Србљаку истиче одрицање страсног односа према творевини као знак истинског покајања на путу ка обожењу. Непознати писац Службе Светом Максиму Бранковићу наглашава да одрицање од родитеља и славе овога света јесте пут покајања који води ка опроштају грехова и обожењу, у сједалну гласа осмог, следећим речима:

„Родитеље и сроднике и славу
у слави служитеља ти оставио јеси,
жртву живу Богу себе принео јеси
и многе уразумио јеси
пут покајања показавши,
Максима свблажени,
моли Христа Бога
сагрешења проштење да нам дарује
штоватељима са љубављу
светога спомена твога“ (Србљак 1970, 485).

Приношење себе на жртву Богу могуће је само у литургијском контексту јер свако друго приношење било би изван Цркве и освећујуће благодати тако да би остало у суштини егоистично. То значи да би човек остао затворен у самом себи и не би могао да превазиђе своју ограниченост и несавршеност, односно његов покушај самопревазилажења био би неуспешан. Тек у литургијском и благодат-

но-молитвеном простору могуће је човеку да се образује и васпита за живот са Богом кроз учешће у Тајни Христа, односно у светом сједињењу са Христом кроз Тело и Крв Његову. У богослужењу и литургијском општењу са Богом и ближњима као и са творевином човек долази до сазнања да је покајање неопходно ради превазилажења грешног начина постојања и улажења у реалност светотајинског живота Цркве. У том смислу, отац Јован Журавски истиче суштинску везу између Евхаристије и покајања, као и човекове делатности, односно човековог целокупног живота, када каже: „На путу спасоносног смирења болну душу благонаклоно сусреће благодат Божија и дарује јој свемоћно, утешно – исцелитељско лекарство, тј. Свето Причешће Телом и Крвљу Господњом. Оно је лекарство за вечни живот: у њему се даје благодатна, делатна помоћ за праведно, свето, вечно живљење и помоћ ради свакодневног устремљавања према духовном, небеском и умном животу. Причешћујући се тим Тајинством, душа се причешћује са бесмртним Извором, са благодатним и Божанственим животом, који и почиње у молитвеном покајању. Од тог светог момента покајање обухвата сву човекову делатност – и спољашњу, и унутрашњу“ (Журавски 2003, 93).

Покајање није тренутно расположење или психолошко осећање које се понекад јавља, оно је утемељено у Литургији као предавање себе Богу и заједничарење са Светом Тројицом као и превазилажење своје самољубивости и егоизма. У том смислу архимандрит Георгије Капсанис каже: „Свети оци и богослови Цркве уче да тек превладавањем човекоцентричне философије нашег егоизма и самољубивости, ми постајемо истинске личности, истински људи. Ми се тек тада односимо према Богу са поштовањем и љубављу. Ми се тек тада односимо према ближњима са крајњим поштовањем, уважавајући их у истинском достојанству, сматрајући их не више средством задовољења наших потреба и искоришћавања већ – иконама Божијим, чије је назначење – обожење! Све док смо изоловани у себи, унутар нашега ега, ми смо индивидуе (јединке) а не личности. По теорији и пракси духовног руковођења ка обожењу, ми постајемо истинске личности тек онда када изађемо из нашег индивидуалистичког начина битовања и када почнемо да волимо, да се жртвујемо за Бога и наше ближње, помоћу Божије Благодати и уз нашу сарадњу (синергију). Другим речима, тек када наш ‘его’ сретне ‘Ти’ Бога и ‘ти’ наших ближњих, ми почињемо да изнова откривамо наш изгубљени идентитет, кроз заједницу обожења, ради које смо и створени, и тек тада ми можемо да се отворимо једни за друге, да општимо и да духовно уживамо једни у другима, истински, а не више себично. То је дух Свете Литургије на којој се учимо да превладавамо наше ограничене, индивидуалне интересе на шта нас наводе ђаво, грех и наше страсти. То је дух Литургије на којој се учимо да се отварамо за заједницу жртве и љубави у Христу“ (Капсанис 2004, 68-69). Дакле, покајање се огледа у новом начину постојања где љубав према Богу и ближњима постаје мера живота светих. Испуњавање заповести као воље Божије а нарочито заповести о љубави, која је испуњење целокупног Божијег закона, немогуће је без покајања. У том смислу су животи светитеља били прожети непрестаним покајањем и светитељи су за Цркву обрасци по-

кајања. Тако, Свети Сава у Служби своје оцу Симеону Мироточивом, у седмој песми канона гласа осмог, каже:

„Да вишне царство примиш и славу неизрециву
у закону Божијем покорив се Владики,
залутало потражи и нађе
и на раме своје узевши, преблажени,
као пастир приведе у тор покајања,
оче Симеоне“ (Србљак 1970, 23).

Овде видимо да љубав светитеља према Христу и испуњење заповести, као мера покајања, дејствује ка ближњима да би се ближњи спасли и обожили у „тору покајања“ како се Црква назива симболично јер се Христос у Светом Писму назива „Пастиром Добрим који живот свој полаже за своје овце“ (Јн 10,11). Идентификовање светих са Христом је као пут ка обожењу прожет покајањем. То значи да благодат Божија, која се изобилно излива на преображене и освећене личности као што су светитељи, чини да они буду образац вернима и парадигма покајања оствареног у пракси. У том смислу, Свети Сава у Служби светом Симеону у истом канону седме песме истиче украшавање светитеља славом Божијом и благодаћу Светог Духа, који вернима озарује слух, када каже: „С вишњим силама, оче, *їредсїојећи живоме Боїу, Њеїовом славом украсив се, расїа-лив се блажени, оїњем Духа, кал сїїрасїи омивши їосїао си кадило мириса блаїоухана Госїоду блаїоїриїаїно, боїоносни Симеоне. Славу неїокрадљиву, боїаїсїиво неїроїадљиво, мудри, добродетелїма їримивши, Словом украсив, сазнањем їрос-вейїлив ум из коїа чудеса свейїла шаљу се, оче блажени, и вернима слух ваисїїину озарује свейїло“* (Србљак 1970, 25). Живот светитеља у Цркви и њихова кончина, којом сведоче да су обожени и прослављени у Христу, за верне је стални позив и призив да се покају. У том смислу, Марко Пећки у Служби светом архиепископу Никодиму, у стихири гласа петог, каже:

„Приђите, верни, усрдно успојмо
доброгласну трубу истине,
што посред Цркве нам загрме пут покајања
јављањем часне му гробнице благоухања,
који предстоји престолу свих Творца и Владике
и са слободом моли се за душе наше“ (Србљак 1970, 243).

Суштина покајања јесте да се задобије слобода коју поседују светитељи у заједници са Христом. Покајање верног уводи у суштински однос са Христом, то јесте, покајање чини да се човек који је створен као икона Христова „огледа“ у личносном сусрету са Христом, који је „Прототип“ обоженог човека. У оваквом личносном и слободном сусрету, човек је способан да се одреди према греху и да га одбаци као начин постојања у смрти. Наш однос према Христу

који се остварује у светотајинском искуству црквеног живота, уводи нас у реалност непрекидног пребивања у покајању. У том смислу Јован Корнаракис, истиче искуство живота у Христу као темељ нашег покајања и односа према греху када каже: „Наш агапијски однос према Христу ослобађа нас од поистовећења са грехом. То значи да, када живимо аутентично у Христу Исусу на аутентичан начин спознајемо: да смо грешни, и када грешимо. То познање наше повезаности са грехом није некакво, само по себи разумљиво, функционисање нашег хришћанског идентитета. Много пута мислимо, будући да смо хришћани, да смо упознати са духовним делом нашег раздвајања од греха. Односно, да знамо када грешимо а када не. Али чињеница је да наша хришћанска свест врло лако бива обманута у дијалогу који води са грехом, ако је наш однос према Христу типичан и ‘традиционалан’ (са некаквим духом ‘рутине’). Јер грех је лукав и обмањив, а његова способност обмањивања се пројављује у уверењу које нам ствара да га познајемо и да га контролишемо. Али ако наша веза са грехом бива ‘контролисана’ од стране психодинамичких покретача наше маске (а не од стране нашег стварног ‘ја’), наша самообмана је чињеница која је у потпуности несумњива. Нарочито обмањива природа греха почива у чињеници да се он пред нама показује у једној објективизованој димензији. Другим речима, грех обично сматрамо као некакво ‘дело’ или ‘помисао’. Тако и поред наше воље раздвајамо наше ‘ја’ од греха на начин који је варљив. Размишљамо: ми и грех. Од тога момента, наше поистовећење са грехом је неизбежно. Остављајући по страни нашу грешну природу, која представља наше стварно ‘ја’, бивамо свесни деловања греха само у његовим фрагментарним изразима. То значи да наша хришћанска свест делује моралистички. Њен дијалог са грехом одвија се на нивоу некаквог статичког оцењивања наше грешности. Тако доспевамо до хипокризије и фарисејства, које служи потребама наше маске. Управо од те самообмане, која води ка хипокризији и фарисејству, спасава нас само агапијска веза са Христом. Онај који увек и свугде, у свом свакодневном животу, доживљава присуство и силу Исуса Христа најпре схвата дубину и размере своје грешне природе. Њиме стално влада извесно осећање кривице које производи његова агапијска љубав и, зашто да не, његов божански ерос према Христу. Што више љубиш Христа, толико више схваташ своју личну грешност“ (Корнаракис 1998, 132-133).

Управо, љубав према Христу коју имају светитељи, на парадоксалан начин, сведочи да су они осећали у личном сусрету и општењу са Христом своју недостојност. Лична кеноза светитеља пред Христом јесте начин да се покајање оствари у пракси, због тога су светитељи били највећи покајници и проповедници покајања. У том контексту, Владика Атанасије каже: „Интересантно је запазити чињеницу да су сви светитељи, уколико су бивали ближи Христу по животу и делима својим, по садржају и квалитету свог новог битија и живота, утолико су више осећали потребу и благодарност Христовог спасења, спасоносност Христових заповести о покајању и о новом животу по Јеванђељу“ (Јевтић 1998, 131). Ово осећање љубави према Христу и личне греховности карактерише бо-

гослужбени дух служби у Србљаку. У том смислу се тражи молитвено заступање Светитеља пред Христом, јер они који су достигли савршенство у љубави према Господу, имају слободу да се моле за верне и да их заступају на путу покајања и спасења, односно обожења. Тако, на пример, непознати писац Заједничке службе светим Деспотима Бранковићима, истиче богатство благодати и љубави које Светитељи имају према Христу и у стихирама гласа првог моли у име верних да буду на стази покајања и спасења, следећим речима:

„Анђелино пребогата, мати наша свечасна,
покриј и заступи свету обитељ твоју
и нас рабе своје
који ти с благодарењем у смирењу
слаткопојне песме приносимо,
сачувај нас чеда своја
од непријатеља видљивих и невидљивих,
изведи нас на стазу спасења и покајања
твојим молитвама Господу,
спасавај душе наше као мати чедољубива“ (Србљак 1970, 147).

Покајање као пут ка обожењу може се правилно разумети само у контексту Цркве и потреба верних да живе у покајању, које се поистовећује са спасењем, настала је као последица светотајинског живота у Цркви. Овакав реалан и светотајински доживљај Цркве истиче Јован Зизјулас, када каже: „Светотајинско доживљавање Цркве, премда се превасходно налази у Светим Тајнама, простире се, преко њих, и на живот вернога, после свештенодејствовања Светих Тајни, на његове односе са другима, на његов однос са материјалним светом. Пошто нам Свете Тајне, као што рекосмо, дају слику Царства Божијег, ми ту слику преносимо и чинимо је трајним мерилом живота; сваки поступак, свака одлука, свако дело нашега живота, упоређује се са овом сликом будуће реалности, Царства Божијег, и на тај начин се трајно формира, могло би се рећи, осећање сопствене неспособности да поистоветимо ту слику, коју дају Свете Тајне, са стварношћу свог свакодневног живота. Свест у сучељености између онога што добијамо у Светим Тајнама и онога што јесмо у свом свакодневном животу, рађа доживљај покајања; и управо ће нас покајање увек држати у исправном односу са Црквом. Јер Цркву чине грешници, а да је чине они који се не кају, тешко се може схватити. Ово упоређивање нас води у истинско преумљење и смирење, и на тај начин доживљавамо Тајну Цркве, као Тајну Преумљења (= Покајања)“ (Зизјулас 2011, 79). Обожене личности, то јесте светитељи у којима верни виде коначни циљ васпитања и образовања у Цркви, бивају вернима парадигма покајања. Светитељи, испуњени славом Царства небеског и прослављени од Господа прослављају се у Цркви као носиоци новог начина постојања, које им је покајање учинило могућим. Радост спасења и обожења које имају светитељи као велики покајници изражена је у службама Србљака. Та радост је идентична

есхатолошкој радости Цркве која слави Христа и оне који су у Христу обојени. Тако се, на пример, у икосу *Службе свейој Анјелини Бранковић* исказује есхатолошка радост спасења и слави покајање које је донело род обожења, следећим речима:

„Светлости благодат
и слава с небеса посла се теби,
Анђелино преподобна,
јер небеса и земље Творац
Прославитељ свију што Њега прославише
даде нам знање
да узвикујемо овако:
Радуј се, покајања водитељко,
радуј се, славо инока,
радуј се, с преподобнима истоветно стајање,
радуј се, јер с анђелима ликујеш невештаственим,
радуј се, јер водиш иноке добро,
радуј се, јер одгнала јеси нападања вражија,
раду се, јер чуваш своју обитељ,
радуј се, јер славиш штоватеље ти с вером,
радуј се, часних деспота славо,
радуј се, јер верне Господу приводиш,
радуј се, јер светло предстаде Саздатељу,
радуј се, јер молиш спасење свету,
радуј се, мати прехвална“ (Србљак 1970, 37).

Благодатна светлост, коју верни виде, као и слава са небеса која је дата преподобној Ангелини означавају дејство и силу благодати Свете Тројице. Та благодат је дарована свима у Цркви и верни управо у тој благодати славе и препознају светитељку као обожену и као покајања водитељку. Сједињени у Цркви свезом љубави која је Оваплоћени Логос, верни имају радост и опит сазнања да је обожење које светитељи поседују дар Христове љубави. Због тога је и покајање као обожењу пут којим верне воде светитељи, јер су светитељи у личносном односу са Христом, усиновљени Оцу и преиспуњени Духа Светог истински богољупци и човекољупци. Отуда у Цркви као заједници Божанске Љубави, светитељи бивају пут и дивни примери покајања, као и молитвеници за све људе и читав свет. Можемо слободно закључити да преображај наших живота бива у сусрету са Христом и јединству са њим у Даровима Тела и Крви његове. Наше јединство са Христом је уједно јединство и са светима, што представља основ за покајања и за промену живота који је сада устројен на основама „будућег века“. Предокус есхатолошке истине човековог бића дарује се само онима који су покајањем достигли благодатно освећење свога бића у заједници светих, то јесте Цркви. Покајање као претпоставка обожења је наш принос и наше лично учешће у бла-

годарности живом и истинитом Богу који се оваплотио, умро и васкрсао да би нама себе даровао, да би ми Њиме живели и били наследници Божијих обећања која су се у Христу испунила. Због тога је покајање неодвојиво од Цркве и не представља индивидуално сагледавање и исправљање живота на основу неких спољашњих норми или унутрашњег критеријума који смо сами собом поставили, већ представља дело Божије у нама, који смо слободно стали пред Христа и освештали свој живот у заједници са Њим и са свима светима који су у јединству са Црквом. Светитељи су у пракси показали покајање и постали су нама не само парадигма живота у Христу, већ и учитељи покајања и они који својим молитвама дарују нама, који смо у јединству са њима – благодатну помоћ за преображај живота. Христос који је све у свему, у Цркви која је Тело Његово, остварује и дејствује благодаћу како у светитељима тако и у сваком верном члану Цркве, да прими дар живота смиреним и покајним приступом литургијском приносу Тела и Крви Његове. На тај начин покајање уводи све верне у тајну живота са Светом Тројицом и обожење, као коначни циљ свих подвижничко-молитвених напора аскетског етоса Цркве. Дакле, без покајања и молитве, без нашег јединства са Христом и свима светима, није могуће постићи спасење и обожење. Због тога службе светима у Србљаку нису само споменик прошлости и успомена на оне који су давно живели, већ представљају молитвено-благодарствени израз нашег заједничког богослужбеног опита новог живота који се дарује у Цркви. Литургијска употреба служби Србљака чини не само службе светитељима актуелним, него и нас надахњују у покајном двигу ка Царству небеском са којим се Црква поистовећује.

Библиографија

Извори

- Србљак, књ. њрва.* (1970). Београд: Српска књижевна задруга.
Србљак, књ. друја. (1970). Београд: Српска књижевна задруга.
Србљак, књ. шрећа. (1970). Београд: Српска књижевна задруга.

Литература

- Брјанчанинов, С. И. (2006). *Аскетски оледни, њрви гео.* Београд: Задужбина Светог манастира Хиландара.
- Журовски, Ј. (2003). *Тајна Царства Божије: заборављени њуји истинској бојојознања, (о унутрашњем хришћанству).* Манастир Хиландар: Манастир Хиландар.
- Зизиулас, Ј. (1997). „Евхаристијско виђење света“, у: *О Литургији* (зборник текстова). Београд: Мисионарски и духовни центар манастира Хиландара, стр. 211-220.
- Зизиулас, Ј. (2011). „Светотајински доживљај Цркве“. *Видослов* (божићни број), стр. 73-80.

Јевтић, А. (1998). *Живо предање у Цркви*. Врњачка Бања-Требиње: Братство Св. Симеона Мироточивог и Видослов Тврдошки.

Капсанис, Г. (2004). *Обожњење циљ човековој животи*. Београд: Задужбина Светог манастира Хиландара.

Корнаракис, Ј. (1998). *Схизофренија или аскетизам*. Нови Сад: Беседа.

Радовић, А. (1993). *Основи православној васпийања*. Врњачка Бања: Братство „Св. Симеон Мироточиви“.

The Idea of Repentance in the Services of Srbljak as a Way toward Deification

Summary: The repentance is the basis of the lives of Saints, and therefore the basis of lives of all those who strive to reach the mystery of freedom and love as ways of existing. Services in Srbljak point towards repentance as a way of deification in sacramental unity with Christ, calling the believers to follow that way. These services are paradigms of the prayer, repentance, and living in Christ, uncovering the eschatological truth that the life with Holy Trinity and with Saints is the precondition for eternal life. The church pedagogy is evident in the practice of repentance as a love for God and neighbor here and now, and not just as an eschatological truth of deified persons in unity with Christ.

Key words: Repentance, sin, Srbljak, deification, freedom, love, grace, Christ, neighbor, Church.